

bleef waar het, hoeveel onzekerheden en angsten er ook waren (wanneer zou de bevrijding komen en zouden de mannen van wie men vrijwel niets hoorde, dan nog in leven zijn?) althans tot juli '45 niet tot noodtoestanden kwam. De verslechtering die zich toen aftekende, was niet gevolg van enig Japans ingrijpen maar van de Geallieerde bombardementen.

Van de bijna zeventienhonderd in het kamp opgenomen vrouwen en kinderen stierven er, de slachtoffers van de twee luchtaanvallen niet meegeteld, in de ruim twee jaar dat het kamp bestond, acht-en-twintig, ruim 1½% dus.

*

Kampili is een uitzondering geweest, niet alleen in Indië maar ook op Celebes. Op datzelfde eiland, namelijk te Menado in de Minahassa, kregen ca. honderdzestig geïnterneerde mannen en oudere jongens 'vanaf de eerste dag', aldus dr. van Velden,

'vervuilde rijst en de groente-afval van de *passar*; ze moesten werken in de stad en aan de haven, waarvoor ze niets extra's ontvingen. Zo nu en dan kregen ze een paar dagen helemaal geen eten. Ze hadden geen eigen kamparts en mochten [slechts] één ziekenverpleger aanwijzen . . . De Japanse arts deed niets en gaf geen medicijnen; er werd vooral veel geranseld, vaak werd het kamp collectief gestraft. 44% van de mannen en jongens in dit kamp is omgekomen, een percentage dat zelfs veel hoger ligt dan het gemiddelde sterftecijfer onder de krijgsgevangenen.'¹

Buiten Indië

Ook buiten Indië, d.w.z. elders in het Japanse machtsgebied, zijn in de jaren dat de oorlog in de *Pacific* woedde, Nederlandse en Indisch-Nederlandse burgers geïnterneerd geweest, niet velen: ca. zeventig in Japan, ca. vierhonderd in Nanking-China, ruim vijftig in Hongkong, ca. honderdvijftig op de Philippijnen, vijf in Frans-Indo-China, zeven in Thailand, ca. tachtig in Singapore.

Begin '42 had de Japanse regering aan de regeringen van de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Nederland toegezegd dat zij niet alleen de krijgsgevangenen maar ook de geïnterneerden conform de bepalingen van de Conventie van Genève zou behandelen. Wat de in Japan geïn-

¹ Van Velden, p. 296.